

80 aug. 2022

på Ljungen

Pris 25 kr

KULTURFÖRENINGEN
Calluna
DÅ OCH NU PÅ LJUNGEN

Berta Johansson med bagaren Rolf Lööf, samt påse där läckerheterna förvarades. Men efternamnet är felstavat med endast ett "s". Foto: Marie Selander-Johansson 1966.

Berta Johansson i Skanör

För Berta Johansson var ingenting omöjligt

Mycket har hänt i den för många - bofasta som sommargäster - välbekanta lokalen på Mellangatan 47 i Skanör. I dag finner vi här återigen ett populärt café med glass på menyn, men det har funnits annat ...

Själva huset färdigställdes runt 1912. Byggherre var Fritz Tegnér som i början drev grosshandel med glas, porslin samt kolonial- och järnvaror i lokalen, en verksamhet som senare övertogs av ingen mindre än Skanörs brandchef, William Johansson. Denne upp- rätthöll kommersen på i allt väsentligt samma form under något ytterligare decennium, men när vi sedan närmar oss 50-talet var det dags för nytt ägarbyte i samband med att Williams son Stig Johansson med hustru Berta ärvde det hela. Om inte förr, skulle denna fru Johansson i samband med arvet komma fram som en synnerligen företagsam och energisk person som verkar haft »Ingenting är omöjligt« som livsmotto.

Som ett första steg förvandlade hon så några år senare grosshandeln till mer renodlad specerihandel, vilken rentav blev Skanörs allra första snabbköp. Vi rör oss nu runt 1955 och dockan på bilden utgjorde då en del av den samtida fönsterdekorationen, inslagen i cellofan. Var man en rar, 7-årig flicka i en grannfamilj vågade man sig tydligen på att önska sig denna docka i julklapp. Och se, tomten kom det året också, och dockan är än i dag i tryggt förvar hos den lyckliga damen som nu nått mogen ålder.

Snabbköpsinitiativet visade sig framgångsrikt och med tiden blev det även ett konditori på verandan. Strax därefter togs steg två, mot det fullfjädrat erkända hembageri som sedan existerade fram till början av 80-talet. Som en bonus, försvann de långtgående myndighetskrav som hörde kött- och charkhantering till.

Berta och Aldo träffas, 1996. Privat foto.

I början skötte bakandet av en dam vid namn Etel, men med tiden anställde Berta bagaren Rolf Lööf, bördig från Bjärnum, se omslaget. Han var inneboende hos Berta, just intill på Fasangatan och de två skötte sedan bakandet hela vägen fram till avecklingen i början av 80-talet. Arbetsdagen påbörjades med att sätta degar redan klockan två på natten, och kvalitet var uppenbarligen ledstjärna för snart ringlade köerna långa, inte minst om sommarmorgnarna. Många var badrocksklädda och frukostsugna efter morgondoppet och inte sällan anades i ledet professorskor, majorskor och andra representanter för vid den tiden typiskt framskjutna samhällspositioner. Flertalet var noga med titlarna, men fann sig i att köa som alla andra.

Nybakade frukostbullar i all ära, men Berta erbjöd såklart även andra läckerheter. Det ryktas att kanelnäckorna var de bästa i byn, liksom kransarna. Och inte minst vaniljhjärtanen ... Då det var Bertas vaniljhjärtan och således inte vilka vaniljhjärtan som helst, stod de mycket högt i kurs, inte minst hos själve kungen Gustaf VI Adolf, som via familjen Rogmark i Falsterbo, hos vilken han ibland bodde under somrarna, lät inhandla dem. Inom

Bertas familj skämtade man därför om hennes status som »Kunglig hovleverantör« och utfallet av myndigheternas inspektion av hanteringen enligt avbildat protokoll (låt vara av senare datum), är inte det minsta överraskande. Som kuriosum kan därtill nämnas vittnesmål om att Berta vid en resa till Paris blev igenkänd av en fransman som semestrat på näset och mindes hennes godsaker!

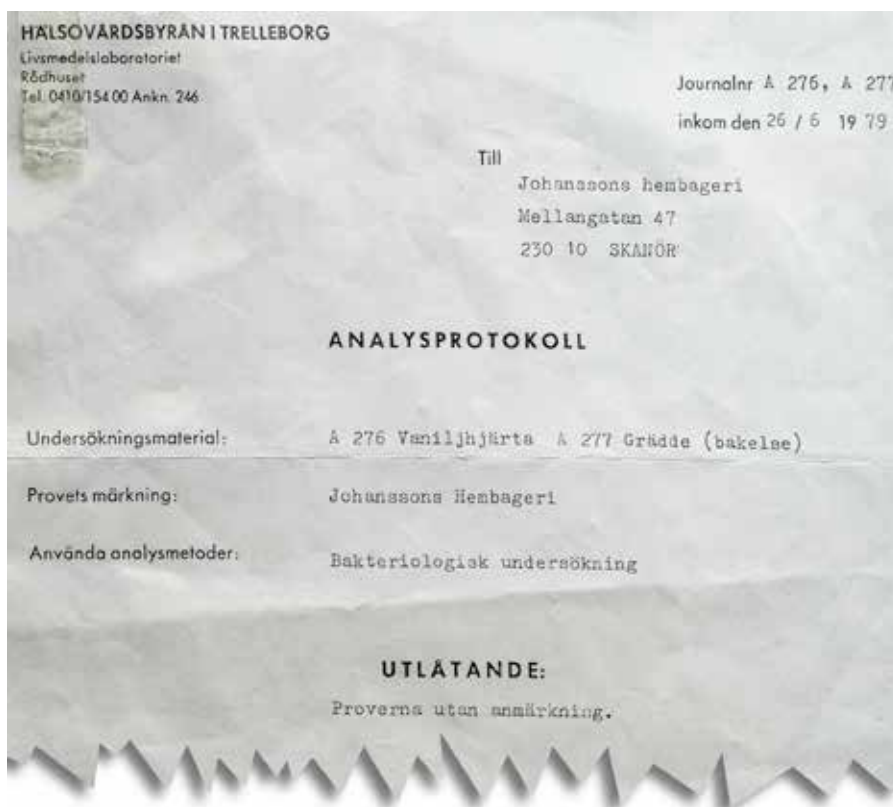
Apropå godsaker, ett av Bertas barnbarn berättar att hans popularitet i kompiskretsen gagnades av att han kunde dra med de andra parvlarna, peka på godishyllorna och säga »varsågod«. Var man som han därtill »cool«, kunde man samtidigt nonchalant och utan överdriven respekt i förbifarten klacka till den hink med sylt eller saft som kryllade av getingar.

Fru Johansson var alltså inte skolad konditor. Hon tog till sig det hela efterhand och hade med tiden nog kunnat komma ifråga för mästarbrev. Bakverk har som bekant begränsad hållbarhet men hon var en dam av många talanger, och den som fått förmånen att betrakta de mer varaktiga delarna av hennes arv blir imponerad. Några kurser

i silversmide och porslinsmålning i Magnus Liedholms regi verkar varit allt som krävdes. Målningen av sockerskålen på bilden är ett utmärkt exempel i mängden av hennes alster, vilka även omfattar stämningsfulla tavlor och finfina halsband med infattningar av bl. a. bärnsten (som hon själv hittat, givetvis).

Hembageriet fanns alltså kvar en liten bit in på 80-talet då fastighetsmäklare E.I. Cato flyttade in, något som mellan raderna och på något vis skildrar den förändring som skett här nere de senaste decennierna (författarens spontana reflektion).

Mäklarverksamheten efterträddes i mitten av 90-talet av kaffe- och glassbaren Da Aldo som drevs av Aldo och Annika Castiglione. Många minns nog denna populära inrättning och vi ser här en fin ögonblicksbild när Berta och Aldo träffas i samband med den senares uppstart av sin rörelse. Efter drygt 20 år flyttade Aldo

Överst: Lokala myndigheters inspektionsprotokoll daterat 1979.

Till höger: Av Berta vackert påmålad sockerskål. Även andra, matchande pjäser finns.

Till vänster: Dockan i 1950-talets skyltfönster, ännu 2022 i gott förvar.

vidare, men fröet var sått och ett nytt café återuppstod 2020 i Karim Khouanis regi, under namnet Da Nonna. En lika välkommen som uppskattad nysatsning om vi får tro såväl bofasta som sommargäster!

Berta Johansson somnade in i maj 2007, vid 92 års ålder och »bänkades« några år senare på Hamngatan i Skanör, ungefär halvvägs ned mot hamnen. Hon hade länge önskat sig en bänk just här, för att kunna ta en paus och det är lite sorgligt att hon inte fick tillfälle provsitta den själv. Tyvärr

är den än i dag inte krönt med den plakett som skulle varit henne ack så välförtjänt.

Text och bild Sten Blomgren

Författaren önskar rikta ett varmt tack till Bertas släkt, inte minst Marie Selander-Johansson, som bidragit med sin tid, värdefull information och möjligheten att fotografera av skatterna.

Höllviken dansar och ler

Av Ingemar H Johansson från På Ljungen 14

Dansbanorna i Kämpinge och Höllviken var världsberömda i hela sydvästra Skåne. Vem man än talar med som har åldern inne, och var med på 30- 40- och 50-talet, minns dansbanorna. Man cyklade hit från Malmö, Svedala och Trelleborg och till och med från en så avlägsen plats som Skanör.

Här nedan följer lite spridda anteckningar om de olika förlusteställena. Vi skulle vara mycket tacksamma om ni som läser detta delgav oss era upplevelser från den här tiden. Ett telefonsamtal, mail, brev eller bara haffa oss på gatan och berätta en historia. Vi behöver er medverkan för att kunna skriva historien om den tid då polisen fick enkelrikta trottoarerna för att publiken skulle kunna komma fram till dansbanorna.

Höllvikens hotell och restaurant

byggdes 1922 av byggmästare Hansson, Kallades under kort tid Höllvikens Pensionat. Ombyggt 1938, då trähuset fick en stram funkisfasad. Flera av dåtidens stora artister var där bl a Sarah Leander, och Alice Babs.

Var det öppet även på vintern?

I slutet av kriget var krigsbarn inkvarterade här.

Restaurangen brann ned till grunden 1955.

Dansrotundan – Nyckelhålet

tillhörde restaurangen och låg på tomten brevid. Den började som en enkel utedansbana som efterhand fick tak och sedermera blev Dansrotundan och slutligen Nyckelhålet. Namnet kom sig av formen på det vackra dansgolvet. Nyckelhålet brann ner efter studentfest 1987.

Furet

byggde 1923 av Karl Apelin. Dansbanan brann 1929, men byggdes upp igen.

Till höger låg Kajutan där man kunde ta sig en öl före dansen.

Området sträckte sig från nuvarande väg 100 ända till Gamleväg.

Dansken Helge Malmsten tog över på 50-talet. Han byggde teaterscen och radiobilbana samt döpte om det till Teaterparken och tog inträde. Allt blev fiasko och folk slutade att gå dit. Furet revs 1957-1958?

Höllviksgården

byggdes av Charles Persson i slutet av 1930-talet. Flaskan på taket kom till i mitten på 50-talet

Thure P satte från 1963 och många år framöver sin prägel på restaurangen. Många av den tidens stora sångartister har framträtt här.

En artikel på 60-talet talar om att restaurangen renoverats och att man skall ha dans mm på takterrassen. Detta projekt verkar dock aldrig har lyft från marken.

Vad vet vi om olika arrangemang under åren?

1969 gör man reklam om att Kämpinge strandhotell arrenderar Höllviksgården med Sven Jönsson som källarmästare. Nu skulle där enligt annons bli Beach-Club.

Höllviksgården revs 1973.

Kämpinge Strandhotell – Jönssons

startade som café i liten skala 1923 av John och Elna Jönsson.

Man hade några små stugor till uthyrning, men byggde till med övernattningsmöjligheter mm kring 1930.

Flera om- och tillbyggnader under åren, samma familj i alla år med Elna Jönsson i spetsen.

Ett familjeställe med atmosfär och charm under alla år med sommargäster som bodde på hotellet år efter år i flera generationer.

Sista festen den? Revs?

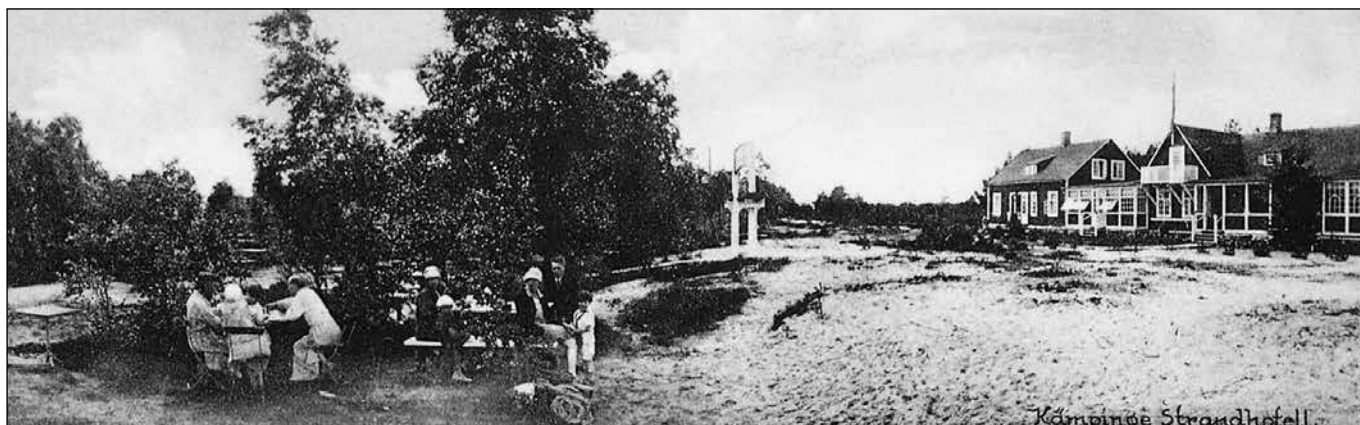
Kämpinge Badrestaurang

byggdes kring 30-talet. Byggmästare och ägare var Karl Andersson – Kalle bas – från Trelleborg. Inkvartering i mindre hus på området.

Badrestaurangen brann 1958. Blev uppbyggd igen, men det blev inte mycket av den därefter. Svårt med tillstånd och andra problem gjorde att man endast kunde arrangera fester för slutna sällskap.

Revs kring 1987?

Vi är mycket tacksamma om Du kan hjälpa oss med att rätta fel i texten eller komplettera med flera fakta. Vi är naturligtvis också intresserade av fler bilder, annonser, matsedlar och berättelser kring nöjeslivet härnere. Just berättelser från Dig som var med är mycket värdefullt.

Hus med historia: Junggården i Höllviken

Junggården

Junggårdsvägen 8, Höllviken

Anna Pettersson föddes i Lomma 1886. Hennes liv skulle bli både kaotiskt och tragiskt, men trots det ganska långt. Så innehöll det två oäkta döttrar (Annie och Inga) faderskapstvist, sinnessjukhus, alkoholism, öknamn och allmänt dåligt rykte. Hennes mor och namne dog när Anna endast var tolv år varpå hennes far Fritz far gifte om sig. Efter skolgång började Anna arbeta som hembiträde, piga och kallskänka på gårdar och restauranger runt sydvästra Skåne.

Försommaren 1912 nedkom Anna med en dotter som döptes till Annie. Anna kallade henne för »min prinsessa« och hävdade att fadern var ingen mindre än prins Eugen, som resultat av ett passionerat möte dem emellan i Falsterbo föregående sommar! Det var förvisso cirka nio månader innan Annie såg dagens ljus, och Anna arbetade som kallskänka där då. Men faderskapet har aldrig kunnat beläggas, och det är trots allt inte särskilt troligt att det förhöll sig så, även om det är tänkvärt att ryktet alls uppstod. Annas yngre dotter Inga, som hon hade med Carl Jansson i Malmö och född vid första världskrigets utbrott, lämnades bort till sin morfar och styvmormor då Anna inte hade möjlighet att mäta såväl sig själv som döttrarna.

Annie avled i blodförgiftning, blott 19 år gammal. Förlusten drabbade Anna så hårt att hon togs in på olika mentalsjukhus, bland annat S:t Lars i Lund under några år. Hon hade emellertid en inflytelserik kusin i Sveriges riksdag som såg till att hon efter något år kom ur mentalsjukvårdens grepp och fick börja tjäna vid hans bondgård. Men i samband med att medicineringen därmed upphörde, fick flaskan dessvärre allt större makt över Anna och från gården vittnas om hennes förmåga att ställa till

oreda. Grisar smet för att hon glömt stänga dörrar, hon anklagades för synnerligen dålig hygien och att ha dragit in löss. Tålmod tröt, och hennes ägodelar kastades en gång i affekt ut på gårdsplanen, inkom då de råkat vara i vägen.

Hon ansågs allmänt som ett original. »Tosig kärring« var ett annat epitet, och för att undvika kontakt med sina medmänniskor föredrog hon att promenera varthän hon ämnade sig. Hennes övervikt i kombination med usla skodon (ofta tillskurna bottiner) gav henne vaggande gång och upphov till det något långsökta och märkliga öknamnet »Lunka ti lörda«.

Vid det här laget frågar sig nog läsaren vad Annas livsöde har med näsets lokalhistoria att skaffa. Saken är att hon mot slutet av sitt liv tjänstgjorde på Pensionat Junggården i Höllviken, som då drevs av en fröken Elin Andersson, också hon en särling enligt källor. Pensionatverksamheten omfattade även flera, redan då nedgångna, mindre stugor i den omedelbara närheten, i vilka ibland gästarbetare och delar av Höllviksgårdens personal tillfäll-

Junggården. Thure P köpte tavlan av en lokal byggherre. Årtal tyvärr okänt.

ligt huserade. Det var också just här Anna påträffades av liden i sin lilla kammare på Junggårdens övre våning den 13:e maj 1956, inte långt före sin 70-årsdag. Det rörde sig om »naturlig död« enligt landsfiskalen.

Fyra släktingar uppenbarade sig vid Östra kyrkogården i Malmö när hon sänktes ned i en ensamgrav, krönt av en enkel sten. Denna avlägsnades mindre än 20 år senare och därmed raderades det sista, tragiska minnet av en person som ansågs som familjens svarta får.

Junggårdsvägen i Höllviken är sannolikt okänd för de flesta. Det är en återvändsgränd som löper sydostvärt från Gamleväg. En bit in på vänster sida ligger Junggården, som alltså gett namn åt vägstuppen. Vi vet inte så mycket om tiden mellan Elin Anderssons pensionat och slutet av 1960-talet, då nuvarande ägarfamilj tog över. Det är samma familj som drev Höllviksgården och Thure Ps gatukök i centrala Höllviken under några decennier (se t.ex. på Ljungen nr 75 sep 2020).

Det är ett gediget hus som består tidens tand med den äran, låt vara med vissa renoveringar. Inte minst är husets fasad numera av ljus, gulbrunt tegel och inte vitputsat som på tavlan. Vi vet också att den mindre byggnaden till höger på tavlan tjänade som pannrum och revs i samband med tillkomsten av Junggårdsvägen. Även de små, usla stugorna försvann i samma veva.

En rundtur i huset bjuder intressanta fototillfällen. Interiören är gedigen, genuin och fjärran från den avskalade, nordiska design som är så vanlig numera vid nybyggnation på näset. Vi ser exempel på en bakelittlefon där en vev skymtar på höger sida. Veven motsvarar nutidens lagrade snabbnummer och kopplade upp mot ovan nämnda etablisseman!

Stavningen med inledande J har ofta missats, inte så konstigt med tanke på hur närvarande ordet Ljung är i olika sammanhang här på näset. Anledningen till att det stavas utan L är inte känt i skrivande stund, men plausibelt är att någon med efternamnet Jung hade en framträdande roll i samband med husets tillblivelse 1919. Stavningen härstammar ytterst från tyskan och är inte ovanlig i Skåne. Ett flertal personer på Malmös kyrkogårdar bär namnet, och som kuriosum kan nämnas att det även finns en »Junggården« i Värmland.

Text och bild Sten Blomgren

Författaren vill avsluta med ett varmt tack till Karin Persson, som än en gång tagit sig tid och serverat svar på många kluriga frågor!

Foto: Sten Blomgren, med undantag för bilden på Anna Pettersson.

Källor i övrigt är: Lars Grahn, Sydsvenskan, 6 aug 2000.

Facebookgruppen *Bilder från Arlöw*, inlägg av Lars Fridh.

Klassisk anknytningstelefon, dvs med vev för uppkoppling mot förvalt nummer.

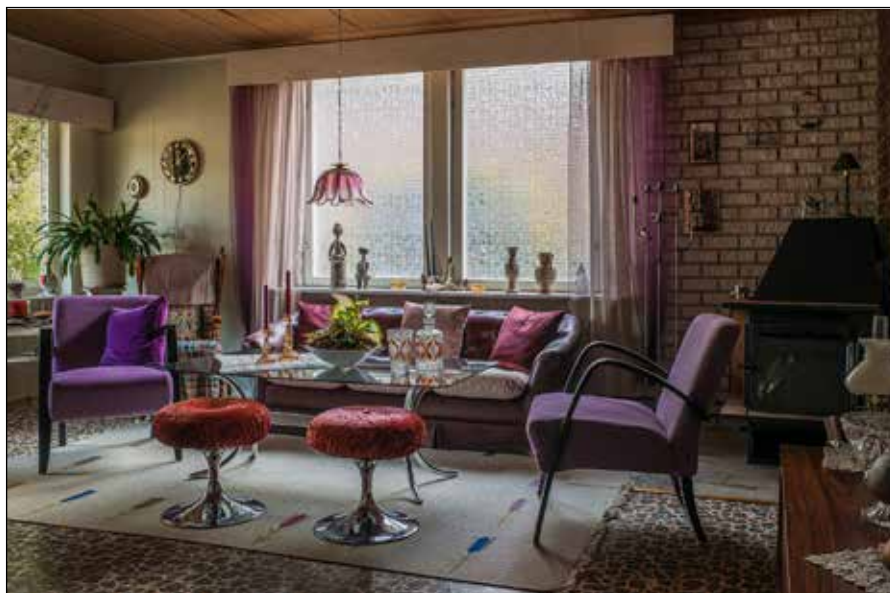
Tidstypisk gjutjärnsspis, ackompanjerad av rosbemängda föremål i livliga färger, vilka bryter fint mot installationen.

»Ölstugan«, ett tidigare annex som senare integrerades med huvudbyggnaden.

Ytterdörren. Inskriptionen ovanför vittnar om att alla stavningar med inledande L är felaktiga.

Anna Pettersson i unga år. Fotograf okänd.

Gatu- och vägnamn på Näset

Med början i numret av På Ljungen 74, berättar vi under vinjetten »Gatu- och vägnamn« om bakgrunden till varför våra lokala gator och vägar heter som de heter.

Som underlag använder vi två publikationer Vellinge kommuns Stadsarkitektkontor gett ut, 1993 respektive 1996. Författare till dessa historiskt viktiga dokument är eldsjelen Lars Dufberg från Falsterbo. Det är alltså ur dessa vi plockar informationen nedan. God läsning! Urval av Ola Freij.

Knut Lavards väg, Falsterbo

Efter Erik Ejegods son – den danske prinsen Knud – som år 1131 mördades av sin kusin hertig Magnus, son till kung Nils som regerade 1104–1134. Magnus stupade 1134 i slaget vid Fotevik, där Knuds bror Erik Emune drog segrande ur striden och därefter lät utropa sig till kung. Hans regeringstid blev dock kort, endast åren 1134–1137.

Knud eller Knut har fått ge namn åt Knutsgillena i Danmark och Sverige.

Vägen kallades tidigare Christian III:s väg enligt Järnvägsbolagets plan.

Knägränd, Skanör

Tvärgata till Knävångsgatan och belägen inom »Knävången«, varifrån den fått sitt namn. »Knävången« kallades även »Norrevången«. Vid behandlingen i byggnadsnämnden föreslogs som gatunamn även »Knäleden«, vilket dock ansågs för skämtsamt.

Knösvägen, Skanör

Inom Knävången. Vägen leder från Skanörs borggruin i riktning ut mot »Knösen«, namnet på den nordligaste udden inom Knävången.

Koggevägen, Skanör

Efter de medeltida hanseatiska koggarna som varje år seglades till Falsterbonäset för att lastas med tunnor med den nysaltade sillen.

Kolabacken, Falsterbo

Här fanns den första fyrplatsen i Norden.

Kung Valdemar Sejr gav år 1222 dominikanermunkarna i Falsterbo tillstånd att ta virke ur kronoskogarna till ett sjömärke, förmodligen en fyrbåk, som brann om nätterna för att leda sjöfarande förbi det farliga Falsterbo rev. Fyrbåken uppfördes på kullen intill nuvarande Svartbrödrastråtet, kallad »Kolabacken« efter de rester av kol som finns inblandad i sanden.

År 1635 ersattes den öppna elden på kullens topp med en vippfyr, vilken eldades med stenkol, bl a från Höganäs. Kolabackens vippfyr kallades av Carl von Linné för »Lyktan«.

Kolabacken fanns kvar som fyrplats till i september månad 1796 då den nya fyren togs i bruk ca 400 meter västerut.

Kompanistråtet, Falsterbo

Vägens namn syftar på Hansakompaniet. Tidigare kallades den S:ta Gertrudsstråtet enligt Järnvägsbolagets plan.

Kung Olofs väg, Falsterbo

Uppkallad efter kung Olof, drottning Margaretas son, som avled vid 17 års ålder på det medeltida Falsterbohus den 3 augusti 1387.

Kvistgränd, Höllviken

Inom »Hammarskogen«. Då Granviksområdets södra del bebyggdes skars Rabyvägen av. Den västra

delen fick då namnet Nya Rabyvägen, vilket av praktiska skäl senare ändrades till Grenvägen. Kvistgränd sticker ut som en återvändsväg från Grenvägen, som en kvist från en gren.

Kyrkogatan, Skanör

Kallas för Södra Kyrkogatan på 1882 års stadsplan för Skanör. Efter branden 1885 fick hela sträckan från stadsplanegränsen i väster till Östergatan namnet Kyrkogatan efter att tidigare hetat Gåsgatan på delen mellan stadsplanegränsen i väster och läget för nuvarande prästgården i öster.

Kämpevägen, Kämpinge

Inom »Kämpingeheden«. Vägen går utmed ett skogsparti som Jöns Kämpe planterade omkring år 1900. Jöns Kämpes far Nils var soldat och fick då sitt efternamn. Kämpinge har således ej fått sitt namn efter släkten utan säkerligen tvärt om.

Nils Kämpes far – snickaren Nils Assarsson i Stora Hammar – och dennes sväger Jöns Olsson Rosenström hade av greve Beck-Friis på Börringe fått arrendera ett par bitar mark i Ljunghusen. På dessa byggde de på 1840-talet var sin stuga för sig och sina familjer strax öster om Norra Ljunghuset. Härigenom blev de samman med Stefan Lindberg i Norra Ljunghuset de första innevånarna i Ljunghusen. Som torpare under Börringe skulle de bl a årligen leverera vissa kvantiteter ål till greve Beck-Friis samt ha hand om torvskärningen åt godset. Släkterna Assarsson och Rosenström flyttade senare från Ljunghusen till Kämpinge respektive Skanör och stugorna är sedan länge riva.

Kämpingetorpsvägen, Kämpinge

Inom »Kämpingeheden«. Efter ett litet torpställe eller mindre lantbruk – »Kämpingetorpet« – som låg vid Norjevägen.

Kolabacken

Husarerna i Skanör

Denna artikel handlar om hur det var när en grupp kavallerister var stationerade i Skanör och om deras hus. Ryttarna är borta sedan länge – men huset står kvar.

Sankta Gertrud och Sankte Olof får ursäkta, men nog är det så, att rådhuset i Skanör är Näsets kulturhistoriskt sett mest intressanta byggnad. När rådhuset, efter en lång och mödosam byggnadstid till slut kunde invigas 1777, måste det i sin tid och på sin plats varit högst dominerande. Redan under 1300-talet hade området söder om Sankte Olofs kyrka fått en mera fast stadsbebyggelse. Samtidigt lämnades en del av området obebyggt för att tjäna som torg, troligen utan att särskilt anläggas för det ändamålet. Men på borgmästare de la Rose tid började området stensättas med kullersten på det sätt som kan beskådas ännu i dag. Därmed fick området mellan stadens kyrka och rådhus en mera anständig karaktär av torg och kunde göra skäl för det namn det då hade: Stora torget.

Vid denna tid, alltså i slutet av 1770-talet, utgick en befallning från Kronan att en grupp kavallerister skulle detacheras till Skanör med Falsterbo som garnison. Någon lämplig byggnad för förbandet fanns inte. Man måste raskt resa en sådan. Och ingen plats kunde då vara mera lämplig, än att uppföra detta blivande garnisonshus vid Stora torget, så att rådhuset och den nya präktiga byggnaden, tillsammans med kyrkan, kunde ge ett ståtligt intryck på till exempel de som besökte staden. Ett intryck i borgmästare de la Roses anda; den lilla staden var på väg att gå mera i takt med tiden.

»Alla dessa ryttare ...«

Sedan medeltiden hade rytteri vuxit fram som ett vapenslag med betydande anfallskraft och taktisk snabbhet. Kavalleriets betydelse på slagfältet minskade i allt snabbare takt i och med fältartilleriets,

Garnisonshuset med prästgården i bakgrunden ca 1870.

repetergevärets och kulsprutans utveckling mot slutet av 1800-talet. Man kan säga att rytteriet i slutet av den nedgången som vapenslag nästan bokstavligen gick i graven under första världskriget, även om vissa kavalleriförband sattes upp även efter det kriget.

Kavalleriets storhetstid kan sägas ha varit från början av 1700-talet till omkring mitten av det följande seklet. Ryttartrupperna utrustades under den perioden på olika sätt för skilda uppdrag i krig. Tungt kavalleri som kyrassiärer fick anfallsuppgifter under fältslag. Dragoner kallades hästburna infanterister som skulle »... förflytta sig till häst men strida till fots«. En tredje grupp ryttare var husarerna. De bildade lätt kavalleri för spaningsuppdrag och snabba rörelser på stridsfältet, för att till exempel kringgå fienden eller för att förfölja slagna eller retirerande motståndare. Men husarer kunde också ges anfallsorder och göra chock. Man kan säga att särskilt husarernas officerare kom att symbolisera »... kavalleriandan«: självuppoffrande hänsynslöshet i fält men också spektakulära uniformer och ett utpräglat chevalereskt beteende såväl i fred som i krig.

Denna utveckling av rytteriet ägde också rum i vårt land. Under Sveriges krig i Pommern 1758 uppsattes vårt första lätta ryttarförband, under namn av *Kungl. Svenska hus-*

arregementet, senare uppdelat i de blå och de gula husarregementena, som i sin tur 1766 slogs samman till *Kungliga husarregementet* och som efter 1801 kom att kallas *det Mörnerska regementet* efter sin chef Hampus Mörner¹. Mörner själv sägs ha personifierat kavalleriandan. Han deklarerade om sig själv: »Hampus husar, dålig hushållare – men en Satan till karl!« Tilläggas kan, att regementet bestod av värvade meniga kavallerister fram till 1850, alltså inte indelta ryttare.

Det var en trupp ur detta husarregemente som placerades i Skanör. Saken var den, att regementet togs hem till det egentliga Sverige 1772 och förlades på orter i sydvästra Sverige; Halmstad, Laholm, Ängelholm, Falkenberg och Helsingborg. Det var inte tal om att dessa orter i särskilt hög grad behövde försvaras. Nej, den ekonomiska börda som ett värvat regemente var för Sverige behövde helt enkelt spridas ut. Förändringar ägde också rum under de följande åren rum när det gällde förläggningssorter. Och 1780 hade turen kommit till de små

¹ Och för fullständighets skull; från 1816 *Cederströmska husarregementet*, 1822 *Kronprinsens husarregemente*, 1859 *Kronprinsens värvade husarregemente*, 1860 *Husarregemente Konung Carl XV*, 1882 *Kronprinsens husarregemente*. Kronprinsens husarer drogs in 1927... men Malmö museum visar på ett fint sätt regementets historia.

och ensligt belägna syskonstäderna Skanör Falsterbo.

Garnisonshuset

Det hus vid torget mellan kyrkan och rådhuset som skulle bli husarernas och kallas Garnisonshuset, blev en mycket präktig byggnad. Redan yttermåtten var imponerande. Med en längd på hela 24 meter, en bredd på 7,5 meter och en höjd på nästan 9 meter skulle huset väl hävda sig vid stadens borg. Sedan grundstenarna baxats på plats restes den bärande stommen i korsvirke. Detta sätt att bygga var de trädfattiga trakternas. Men stockarna som timrades upp var så grova att sådana troligen inte stod att finna varken på Näset eller i dess omedelbara närhet. Timret måste alltså ha transporterats lång väg på dåliga vägar och på långt ifrån stora kärror. När den bärande konstruktionen till sist rest sig fylldes mellanrummen, *fackades*, som termen var, med på orten mera tillgängligt material. Man kunde fylla mellanrummen med lera blandad med hackad halm på flätad pil; då var det i regel tal om enkla byggnader som uthus, stall och lagårdar. Man kunde facka med lertegel om det var fråga om enklare hus. Och man kunde facka med bränt tegel, om det var en lite mera betydande byggnad. Sannolikt murades väggar på Garnisonshuset upp med tegel men de reveterades inte, det vill säga korsvirke och tegel dolles inte med putsat murbruk. Åt Stora torget, alltså mellan kyrkan och rådhuset, fick garnisonshuset åtta fönster, medan den präktiga byggnadens dörr vätte mot Melangatan. Så är det idag och så var det troligen redan då huset stod färdigt. Det är ju inte helt enkelt att ändra i ett korsvirkeshus bärande konstruktion.

På ett av de äldsta fotografierna från Skanörs rådhusorg, som uppskattats ha tagits från Sankte Olofs klocktorn omkring 1870, kan man

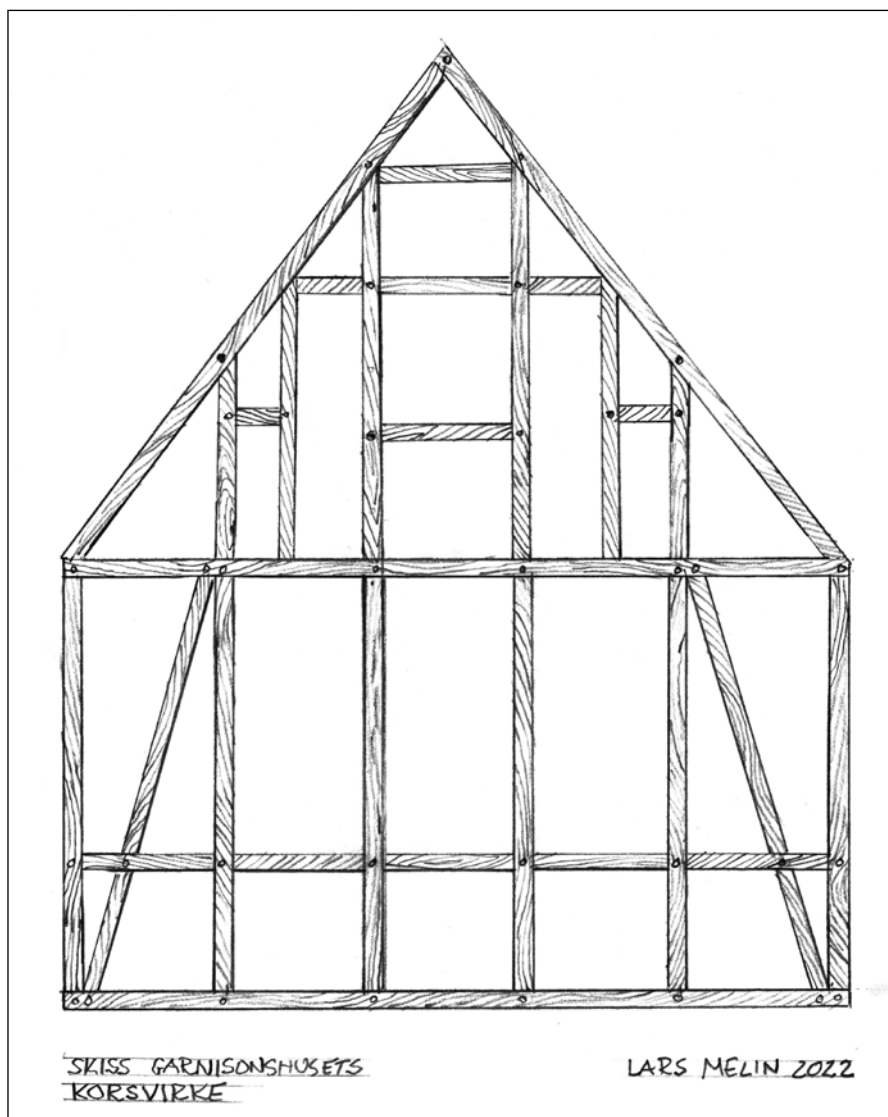
se att Garnisonshuset är reveterat och taket är lagt med tegelpannor, vilka på danskt manér säkrats med murbruk taket runt och längs nocken. Min tro är, att detta var en modernisering av den ursprungliga byggnaden. Särskilt att putsa över korsvirkeshus var en tanke som under 1800-talet blivit populär.

Husarerna på Näset

Det är inte helt klart hur stor den husartrupp var som blev garnison i Skanör Falsterbo 1780. En skvadron, omkring 200 ryttare, har nämnts som största möjliga enhet medan en annan källa talar om så få ryttare som tolv. Men Garnisonshuset hade inte behövt uppföras för en så liten skara, särskilt som troligen de meniga ryttarna logerades i sta-

dens gårdar och hus och förbandets hästar stallades upp i gårdarna. Min förmodan är, att omkring en halv skvadron, det som ofta hos kavalleriet kallades ett kompani, var de husarer som jämte sina befäl blev garnison i Skanör.

Men, om nu de meniga husarerna och alla hästar spreds ut över den lilla staden, vad tjänade då det präktiga Garnisonshuset för syften? Till att börja med var huset förbandets centrala punkt. I huset fanns garnisonens expedition och en vaktlokal. Husarernas chef, troligen en ryttmästare, disponerade ett rum för sin dagliga tjänst. Och troligen gavs truppens officerare egna rum i huset, medan dess underofficerare tilldelades ett rum på två eller fyra. Byggnaden inrymde

Gamla torg med Rådhuset till vänster och Garnisonshuset till höger. Mitt i bild går Lilla Mellangatan ner till »Gåsatorget«. Både gatan och torget försvann efter branden 1874.

sannolikt också truppens arsenal och möjligen en arrest².

Nu får man inte förledas att tro, att förläggningen av trupp till Näset hade föranletts av en smygande krigsfara för trakten. Nej, att sprida ut husarregementet längs sydvästkusten var helt enkelt, som nämnts, ett slags beskattning, ett sätt för vårt land att hålla sig med trupp i fredstid.

Sannolikt sysselsattes husarerna dock med förberedelser för krigets gärningar. Man övade på att bli mycket goda ryttare, och på att alltid ta värd om sina hästar före egen mat och vila. Man exercerade till häst. Man övade på ett husarförbands formationer och inte minst på det svåra i att byta från en formation till en annan enligt trumpeters olika signaler. Man tränade på sabelfäktning till fots och i sadeln. Man sköt kanske ibland till måls med sina ryttarpistoler. Man vårdade sin utrustning. Och så vidare.

Men, kan man tänka, mest hade husarerna *förbannat tråkigt* på denna avlägsna plats. Och det gällde nog inte minst husarernas officerare. På Näset kunde man

² Detta stycke bygger på »hur man vanligen« i armén vid den här tiden organiserade fredsöfverläggning av värvade förband.

inte yvas över sin egen bravur; här gavs inget tillfälle till dagonader, de storstilade festerna var troligen få och de erotiska eskapaderna än färre. Men de härdade ut ... i de hela två (2) år som kommenderingen varade. Och någon annan trupp har inte sedan dess varit garnison på Näset.

Garnisonshusets vidare öden

Redan före det att den allmänna folkskolan infördes i vårt land 1842 fanns primitiv skolundervisning på Näset. Enklare folks barn i Skanör fick traska till det lilla skolhuset vid Gåsatorget söder om Rådhus-torget och ta de första stegen på kunskapens stig. Bättre folks barn, syskonstädernas borgares barn, fick gå till Skanörs societetsskola, som den kallades, för att lära sig kunskapens grunder. Och det var just i det tidigare Garnisonshuset som denna undervisning ägde rum. Först vid folkskolereformen slogs de bägge skolorna samma och det just i Garnisonshuset. Efter den ödeläggande branden i Skanör 1885 stod visserligen Garnisonshuset kvar men en ny skolbyggnad uppfördes på Västergatan och kunde tas i bruk det följande året.

Nu kom Garnisonshuset under en tid i privata händer, men blev senare syskonsalernas hus för stadens administration under namn av stadshus. En skylt upplyser än i dag om den tiden, även om den tog slut då Skanör med Falsterbo inkorporerades i Vellinge kommun 1974.

Ryttarna är borta sedan länge – men huset står kvar

Det var alltså en mycket kort tid som det fanns en garnison av husarer på Näset. Och dessutom var den truppen föga stor. Det fanns säkert flera andra, och tyngre, skäl till att det inte blev flera militära kommenderingar till Skanör än att officerarna hade det tråkigt. Den mest avgörande var nog, att en liten trupp på en avlägsen ort var ett föga rationellt sätt att fördela statens kostnader.

Ryttarna är borta sedan länge –
men huset står kvar.

Lars Melin

Visning av Värnen

Våra populära visningarna av värnen vid Falsterbokanalen fortsätter. Vi besöker ett kulsprutevärn, ett rörskyddsrum och ett större skyddsrum för 24 personer.

Priset är 100 kr för vuxen och 50 kr för barn under 15 år. I priset ingår ett häfte som berättar om »Per Albin-linjen« som den kallas.

Turen tar cirka 2,5 timmar inkl. fikapaus och vi samlas vid kanaltornet klockan 11:00. Fika tar var och en med.

Kvarvarande visningar: 13 augusti och 3 september.

Anmälan till: kassor@calluna.nu

Välkomna till en spännande värld under jorden!

Det går att betala dels med Swish 1230519470, dels över bankkonto Swedbank 8214-9 693 384 907-4. Vi behöver veta:

- Önskad dag
- Antal vuxna respektive barn
- Telefonnummer om fler än 20 har anmält sig.

Vid varje visning har vi plats för 20 personer. Först till kvarn ...

Om färre än sex personer är anmälda till en visning, ställs turen in och avgiften återbetalas.

Stellan Carlson in memoriam

På årsmötet tilldelades Stellan Carlson Callunas Kulturpenning 2021 för hans under många år omfattande engagemang med Falsterbonäsets historia från medeltid till nutid.

Som ordförande i Falsterbonäsets Museiförening och med artiklar i press, föredrag om Näsets historia samt historiska stadsvandringar i Skanör och Falsterbo i mer än 30 år har Stellan arbetat med att sprida kunskap om vår lokalhistoria.

Stellan valdes in i Callunas styrelse i höstas, men hann på den korta tiden bland annat med att skaffa oss en ny lokal för styrelsemöten och fixa någon som på kort tid och till rimlig kostnad kunde göra om vår hemsida.

På Ljunggen ges ut av
KULTURFÖRENINGEN
CALLUNA

Styrelse
Christian Kindblad
Ola Freij
Roy Larsson
Gunilla Jerndell
Göran Lindgren

Redaktör
Christian Kindblad

Ansvarig utgivare
Ola Freij, Höllviken

Grafisk form
Christian Kindblad

Tryck
Serieverkstaden, Malmö

Adress
Christian Kindblad
Kulturföreningen Calluna
Kungsgatan 27 A, 212 13 Malmö

Callunas e-post & hemsida
kassor@calluna.nu
www.calluna.nu

Facebook
Kulturföreningen Calluna -
Då och Nu på Ljunggen

Medlemskap
Sätt in 200 kr på vårt konto
bankgiro 5470-1248

Medlemmar får hemskickat
3 nummer per år.

Återge gärna våra artiklar
men ange alltid källan.

Ljung, *Calluna vulgaris*

